

Kultovní objekty

Literatura:

HRUBÝ, V. 1958: Kultovní objekty lidstva středodunajské mohylové kultury na Moravě, PA 45, 40-57.

DOHNAL, V. 1988: Středo- a mladobronzová žárová obětiště na Moravě. In: Antropofagie a pohřební ritus doby bronzové, Materiály z pracovního setkání Brno, pavilon Anthropos 24.-25. 10. 1988, Brno, 175-187

Náboženství mělo v životě pravěkého člověka pravděpodobně velice důležitou úlohu. Jeho projevem byly ceremonie spojené s místy, kde se přinášeli oběti. Existence obětišť je všeobecně uznávána, ale je velmi obtížné je archeologicky rozpoznat, protože materiál je většinou velmi podobný jako u profánních objektů. Výjimkou jsou situace výjimečné svým zcela neobvyklým a ojedinělým vzhledem spolu s řadou specifických znaků, naznačující, že se nejednalo o běžné sídlištní ani funerální objekty.

Černčín - středodunajská mohylové kultury

V roce 1924 v poloze „Lopaty“ v hloubce cca 40 cm byly při orbě objeveny dvě protínající se zidky z vápencových kamenů, jež vytvářely rovnoramenný kříž. Jeho ramena byla 250 cm dlouhá, 50 cm široká a asi 50 cm zapuštěná do podloží, jeho ramena byla přesně orientována podle světových stran. Konec každého ramene se rozšiřoval v rovnou příčku asi 1 m dlouhou.

Uprostřed kříže byla umístěna dvojuhá amforka a na konci každého ramene bylo též po jedné nádobě. Majitel pozemku celou stavbu rozebral a kamení odvezl.

V okolí nebyly nalezeny žádné stopy po kostrovém ani žárovém hrobu, ani jiné předměty nebo kulturní vrstvy, jež by ukazovaly na sídlištní objekt. Tomu, že se jedná o stavbu sakrálního významu, naznačuje již samotný křížový půdorys. Na základě analogie s egejskou oblastí vidí v kříži řada badatelů symbol ohně nebo Slunce. Protože se nám nezachovalo nic z obsahu nádob, můžeme podle tvaru objektu a orientace stran usuzovat, že se jednalo o obětiště zbudovaného uprostřed polí a pastvin, kde se přinášela oběť Slunci či jinému bohu plodnosti.

Viničné Šumice - středodunajská mohylová kultura

V poloze „Půllány“ na jazykovitém výhonu vyvýšeného terénu byla pod dvaceticentimetrovou vrstvou ornice objevena jamka mísovitého tvaru o průměru 60 – 70 cm a hloubce asi 30 cm. Byla vyplněna sazovitým popelem a na jejích stěnách byly patrné stopy ohně. V okolí byly nalezeny pozůstatky přepálené keramiky, spálené obilí a masivní prohloubený hliněný kotouč (mohlo se jednat o votivní dar v podobě bochánku).

Poloha a celkový charakter objektu, v němž kdysi plál oheň, ukazuje spolu s nálezem spáleného obilí (uložené směrem k vycházejícímu Slunci) na pravděpodobné obětní místo středodunajské mohylové kultury.

Uherský Brod – středodunajská mohylová kultura

Na panském lánu byl na nevelkém sídlišti prozkoumán rozsáhlý objekt zabírající plochu asi 70 m². V hloubce asi 60 cm byla zjištěna až 70 cm silná popelovitá vrstva, obsahující rozmanité nádoby, mnoho keramických zlomků, zvířecí kosti a drobné předměty z bronzu. Tato vrstva mohutněla směrem k severní straně jámy a přecházela v čistý popel, v němž ležela kostra domácího tura, s lebkou obloženou kruhem kamení, orientovaná od jihu k severu. V okolí lebky leželo několik nádobek a kusy dvou jiných tuřích lebek. Na západní straně jámy se jevila kruhovitá prohlubeň o průměru asi 100 cm a hloubce 50 cm, jejíž stěny byly opáleny. Severně od ní, těsně pod ornici byl zjištěn z hlíny upravený mísovitý tvar, vypálený do tvrdosti keramického střepu. Dále severně byla zjištěna stejně modelovaná pánev, která byla již rozpadlá. Na celé této soustavě jam byly nalezeny zbytky po nátěru bílou barvou. Dále zde byly ještě nalezeny zbytky měděné rudy, strusky a kosti dalších zvířat.

Zbytky nátěrů můžeme najít v Jiřikovcích, v Podolí u Brna, ze sídliště v Nitranském Hrádku (kultura maďarovská) a z Dřetovic v Čechách (kanelovaná keramika) a z Prahy Bubenče (knovízská keramika). Nálezová situace na těchto lokalitách je však bohužel tak málo jasná, že nám nemůže přispět k vlastní interpretaci uherskobrodského objektu. Poukazuje však na to, že podobný prvek výzdoby se u nás objevuje od neolitu po halštat, což by spíše poukazovalo na konzervativní rituální stavbu.

K interpretaci nám však mohou přispět analogie s egejskou oblastí (nejsou ale dnes již příliš průkazné) či obětiště v aggtelecké jeskyni v Maďarsku. Můžeme si představit, že v hluboké kruhovitě jámě plál obětní oheň, zatím co kruhová či obdélníková miska sloužila věřícím k odkládání obětí nebo k rozdělávání ohně.

Unčovice - protolužický horizont

Byla zde nalezena částečně odtěžená jáma o průměru 130 cm a hloubce 250 cm, jejíž horní část byla vyplněna světlou hlínou s ojedinělými střepy, pod ní byla vrstva tmavé hlíny se střepy, úlomky mazanice a obdélníkový

valoun se stopami užívání. Ve spodní části jámy se střídaly vrstvičky spráše a popela, obsahujícího spálené (potravní zbytky, pocházející ze skotu a vepře) i nespálené kosti (jeden ze spálených zlomků pocházel z lebeční kosti mladého člověka, ostatní byly neurčitelné). Jáma měla silně vypálené stěny, což spolu se spálenou keramikou poukazuje na hořící oheň.

Ze zlomku mazanice se podařilo slepit jen část okraje jakéhosi velkého válce, jež byl vymodelován přímo ve spráši.

Z nálezové situace vyplývá, že jáma nemohla sloužit obytným ani jiným praktickým účelům, ale pravděpodobně se jednalo o obětiště se žárovištěm k spalování přinášených obětí.

Holešov - starší fáze lužické kultury

Byla zde nalezena obdobná jáma jako v Unčovicích. Jáma měla vypálené stěny a na dně ležela vrstva popela. Byl zde nalezen zlomek bronzového plechu, dvě malé elipsovitě vaničky, zoomorfnní nádoby, části okřínu a množství mazanicových zlomků, z nichž se podařilo sestavit jakýsi válec o vnitřním průměru 45 cm a vnějším okolo 90 cm. Podle zlomku se dá předpokládat, že stálo těleso nad jámou, v níž se obětiny spalovaly.

Podle nalezených předmětů nešlo o hrnčířskou pec, ale o žárové obětiště.

Brno – Obřany – Podolská kultura

Byla zde nalezena obdélníková jáma, v níž ve zvláštním výklenku mezi kameny ležela neúplná lebka staršího muže. Stěny jámy byly vypáleny a na dně jámy ležela vrstva popela s roztráštěnými kostmi.

Trosky mazanicových útvarů se dále objevily v kultovní jámě v Bezměrově, v Tetčicích, v Lovčičkách, v jámě z Jiřikovic (v Karpatské kotlině se objevují v menší formě jako pyraunos).

Od počátku střední doby bronzové můžeme na Moravě sledovat existenci komplikovaného a zřejmě již delší dobu se vyvíjejícího obětního rituálu, šířícího se sem pravděpodobně z Karpatské kotliny.

Typickým objektem kultu doby bronzové je kruhovitá obětní jáma nahoře s ústím zakončeným hliněným válcem s masivními stěnami. Tato jáma mohla být doplněna prohlubněmi, určenými k odkládání obětí nebo sloužících k zapálení ohně, či pohřbeným kultovním zvířetem (viz lokalita v Uherském Brodě). Výjimkou je křížová stavba ve Viničných Šumicích.

Co se týče obětních darů, ukazuje se, že starší oběti byly pravděpodobně nekrvavé, až nástupem času se přecházelo k obětování zvířat, později dokonce i lidí, což přetrvávalo až do pozdní doby bronzové (viz Brno – Obřany).